

Néhány tegzes (Trichoptera) adat a Látrányi Puszta Természetvédelmi Területről

UHERKOVICH ÁKOS

H-7633 Pécs, Építők útja 3/b. I. 6., Hungary; e-mail: uhu@ipisun.pte.hu

UHERKOVICH Á.: *On the caddisflies (Trichoptera) of Látrányi Puszta Nature Conservation Area, South Hungary.*

Abstract: 33 species were collected in the area. Only one rare and actually endangered species, *Anabolia brevipennis* Curt. was pointed out, further 13 species were also vulnerable. Many species might develop out of the area examined, most limnephilids and leptocerids.

Key words: Trichoptera, endangered species, natural protection, vulnerable species

Bevezetés

A Látrányi Puszta Természetvédelmi Területet 1992-ben hozták létre 2,23 km² területen, a Balatontól délre, Látrány község határában a 6/1992 (III. 25.) KTM rendelettel. Az északi szélesség 46°44'48" és 46°43'30", a keleti hosszúság 17°45'20" és 17°45'50" koordinátái jelölik ki legszélso pontjait. Tengerszint feletti magassága 117 és 143 méter között van. Területének több mint kétharmadát gyepek borítják, az erőterületek csak 37,5 hektárt borítanak.

Magáról a természetvédelmi területről nincsenek korábbi Trichoptera adatok, amint ez NÓGRÁDI és mtsai. (1985) cikkéből kitűnik. Közvetlen közelében, a Tetves-patakot Visztől nyugatra átvélő híd körül 1985-ben két tegzes-fajt találtunk nappali gyűjtés alkalmával (NÓGRÁDI és UHERKOVICH 1994). A közelmúltban megjelent "*Somogy fauna katalógusa*" című kötetben (ÁBRAHÁM 2001) közzétett, tegzesekkel foglalkozó cikkben a mostani vizsgálat-sorozat elsőként meghatározott mintáiból származó lelőhelyeit publikáltunk (NÓGRÁDI és UHERKOVICH 2001). Ezek, és még néhány további adat – legalábbis térképen ábrázolt elterjedési adatok szintjén – szerepelnek a nemrég megjelent össze-foglaló munkánkban is, az YM17 jelzésű UTM gridben (NÓGRÁDI és UHERKOVICH 2002).

Anyag, módszer

A Látrányi Puszta Természetvédelmi Terület nem jellemzően vizes élőhely. Tegzeseinek egy része a természetvédelmi terület (TT) keleti határán folyó, csekély vízhozamú (0,2 m³/s) Tetves-patakban fejlődhetett. Ez a TT egyetlen állandó vízfolyása, amely 94 km² területről gyűjti össze a vizet. Bár rendszeresen mért vízminőségi adatok tudomásunk szerint nincsenek róla, szemmel látható volt mind 1985-ben, mind 2001-ben, hogy a víz szennyezett, a mederben erős alga- és baktérium-bevonat található, és például 2001-ben nappali gyűjtés során sem tavasszal, sem nyáron nem sikerült ott tegzeseket gyűjteni.

A Balaton viszonylagos közelsége, valamint a néhány kilométeren belüli más vizek is lehettek tenyésző helyei egyes itt megfigott tegzes példányoknak.

Harmadsorban elképzelhető, hogy a területen lévő nyirkos, tavasszal kisebb vízzel borított mélyedésekben és efemer vízfolyásokban is élhet egy-két erre specializálódott faj.

A gyűjtött anyag túlnyomó részét Ábrahám Leventétől kaptuk, két alkalommal magunk is felkerestük a területet, de a gyűjtőutak eredménye igen mérsékelt volt.

A mintavételek helye minden esetben "Látrányi puszta, természetvédelmi terület" volt. Pontosabb, közelebbi lelőhelyet nem adunk meg, mivel lámpán illetve fénycsapdával gyűjtött, az esetek többségében elkóborolt egyedek kerültek begyűjtésre.

A mintavétel időpontját és az egyedek számát – nemek szerint bontásban – megadjuk.

Az egyes mintavételi időpontokat a következőkben soroljuk fel; jelezve azt is, ahol nem Ábrahám L. ill. az általa kitett csapda fogta az anyagot: 1985. X. 25. (leg. Uherkovich), 1998. VII. 16., IV. 15., V. 25., VI. 2., VI. 7., VII. 4., VIII. 3., IX. 6., IX. 29., X. 3., 2000. IV. 14., IV. 29., 2001. VII. 18. (leg. Nógrádi, Uherkovich).

A gyűjteményi anyagok a pécsi Janus Pannoniusz Múzeum Természettudományi Osztályának Trichoptera gyűjteményében kaptak elhelyezést.

Eredmények

1. A gyűjtött fajok és dátum-adataik

A következőkben felsoroljuk a gyűjtött fajokat, a gyűjtési dátumokat, valamint az ahhoz tartozó példányszámokat. A pontos lelőhely megadásának nincs különösebb jelentősége, mivel a gyűjtések nagyobb részét nem víz mellett végeztük, tehát élőhelyétől távolabb fogtuk az egyes példányokat.

Hydroptilidae

Hydroptila sparsa Curtis, 1834 - 2000. IV. 29. 1 ♂ 1 ♀

Hydropsychidae

Hydropsyche angustipennis (Curtis, 1834) - 1999. VI. 2. 1 ♂

Hydropsyche bulgaromanorum Malicky, 1977 - 1999. VII. 4. 1 ♂

Hydropsyche contubernalis McLachlan, 1865 - 1999. VI. 7. 3 ♂, VII. 4. 7 ♂, VIII. 3. 1 ♂, IX. 6. 1 ♂, 2000. VII. 18. 2 ♂

Hydropsyche modesta Navás, 1925 - 1999. VI. 2. 4 ♂, VI. 7. 1 ♂, VII. 4. 2 ♂

Hydropsyche saxonica McLachlan, 1884 - 1999. IV. 15. 2 ♂, VI. 7. 4 ♂, 2000. IV. 29. 5 ♂

Hydropsyche sp. indct. nőstények [összesen 84 ♀]

Polycentropodidae

Neureclipsis bimaculata L. - 2000. VII. 18. 1 ♀

Plectrocnemia conspersa (Curtis, 1834) - 1998. VII. 16. 1 ♂

Ecnomidae

Ecnomus tenellus (Rambur, 1842) - 1998. VII. 16. 1 ♀, 1999. VI. 2. 1 ♀, VI. 7. 2 ♀, VII. 4. 1 ♀, 2000. VII. 18. 1 ♀

Phryganeidae

Hagenella clathrata (Kolcnati, 1848) - 1999. VI. 7. 3 ♂ 1 ♀, 2000. IV. 29. 2 ♂

Oligostomis reticulata (Linnaeus, 1761) - 1999. IV. 15. 2 ♂, 2000. IV. 14. 3 ♂

Limnephilidae

Limnephilus affinis Curtis, 1834 - 1999. IX. 29. 1 ♂ 1 ♀

Limnephilus extricatus McLachlan, 1865 - 1999. VI. 7. 1 ♀, VIII. 3. 1 ♂

Limnephilus flavicornis (Fabricius, 1787) - 1999. VI. 2. 1 ♀, IX. 29. 2 ♂

Limnephilus griseus Linnaeus, 1758 - 1999. VI. 2. 1 ♀

Limnephilus incisus Curtis, 1834 - 1999. VI. 7. 1 ♂ 3 ♀

Limnephilus lunatus Curtis, 1834 - Visz (Nógrádi, Uherkovich 1994); 1999. X. 3. 1 ♂

Limnephilus rhombicus (Linnaeus, 1758) - 1998. VII. 16. 1 ♂, 1999. VI. 2. 3 ♂ 1 ♀, VI. 7. 4 ♂, VII. 4. 1 ♂, IX. 6. 1 ♂ 1 ♀, 2000. VII. 18. 1 ♀

Grammotaulius nigropunctatus (Retzius, 1783) - 1999. X. 3. 1 ♂

- Glyptotaelius pellucidus* (Retzius, 1783) - 1999. V. 25. 1 ♀, VI. 2. 2 ♂ 3 ♀, VI. 7. 1 ♂ 1 ♀, IX. 6. 4 ♂ 4 ♀
- Anabolia brevipennis* (Curtis, 1834) - 1999. VI. 2. 1 ♂
- Halesus tessellatus* (Rambur, 1842) - Visz (Nógrádi, Uherkovich 1994); 1999. IX. 29. 2 ♀, X. 3. 1 ♀
- Stenophylax permistus* McLachlan, 1895 - 1999. VI. 7. 1 ♂, X. 3. 1 ♀
- Leptoceridae**
- Ceraclea dissimilis* (Stephens, 1836) - 1999. VI. 2. 2 ♂, VI. 7. 2 ♂ 1 ♀, VII. 4. 1 ♂ 1 ♀, 2000. VII. 18. 2 ♀
- Ceraclea riparia* (Albarda, 1874) - 1998. VII. 16. 1 ♀
- Ceraclea senilis* (Burmeister, 1839) - 1999. V. 25. 2 ♀, VI. 2. 1 ♀, VI. 7. 1 ♀
- Mystacides longicornis* (Linnaeus, 1758) - 1999. V. 25. 2 ♂ 1 ♀, VI. 2. 1 ♂ 24 ♀, VII. 4. 1 ♀, 2000. VII. 18. 1 ♂ 6 ♀
- Oecetis lacustris* (Pictet, 1834) - 1998. VII. 16. 2 ♂ 1 ♀, 1999. V. 25. 3 ♀, VI. 2. 3 ♀, VIII. 3. 1 ♀, 2000. VII. 18. 2 ♀
- Oecetis notata* (Rambur, 1842) - 1999. VI. 2. 1 ♂ 1 ♀, VI. 7. 2 ♂ 3 ♀
- Oecetis ochracea* (Curtis, 1825) - 1998. VII. 16. 2 ♂, 1999. V. 25. 1 ♀, VII. 4. 1 ♀, VIII. 3. 1 ♂, IX. 6. 2 ♀, 2000. VIII. 18. 4 ♀
- Leptocerus tineiformis* Curtis, 1834 - 1999. VI. 7. 1 ♀
- Sericostomatidae**
- Notidobia ciliaris* (Linnaeus, 1761) - 1999. IV. 15. 3 ♂ 2 ♀, 2000. IV. 29. 1 ♂
- Beraeidae**
- Beraea pullata* (Curtis, 1834) - 2000. IV. 29. 1 ♂

2. Értékelés

A feldolgozott 277 példány 33 fajt képvisel. Törvényesen védett faj nincs közöttük. Azonban a hazai tegzesek nagyobb része kisebb-nagyobb mértékben veszélyeztetett, közülük többet megtaláltunk itt is. Az egyes veszélyeztettségi kategóriákban – amelyeket egy korábbi tanulmányunkban ismertettünk, és később kissé módosítottunk (NÓGRÁDI és UHERKOVICH 1998, 2002) – az alábbi fajokat mutattuk ki:

Közvetlenül veszélyeztetett: *Anabolia brevipennis* Curt.

Veszélyeztetett: *Hydropsyche saxonica* McL., *Hagenella clathrata* Kol., *Oligostomis reticulata* L., *Ceraclea riparia* Albd., *Ceraclea senilis* Burm., *Notidobia ciliaris* L., *Beraea pullata* Curt.

Szerűlékeny: *Plectrocnemia conspersa* Curt., *Limnephilus extricatus* McL., *Halesus tessellatus* Ramb., *Stenophylax permistus* McL., *Oecetis lacustris* Pict., *Oecetis notata* Ramb.

A többi faj – jelenlegi megítélésünk szerint – nem veszélyeztetett.

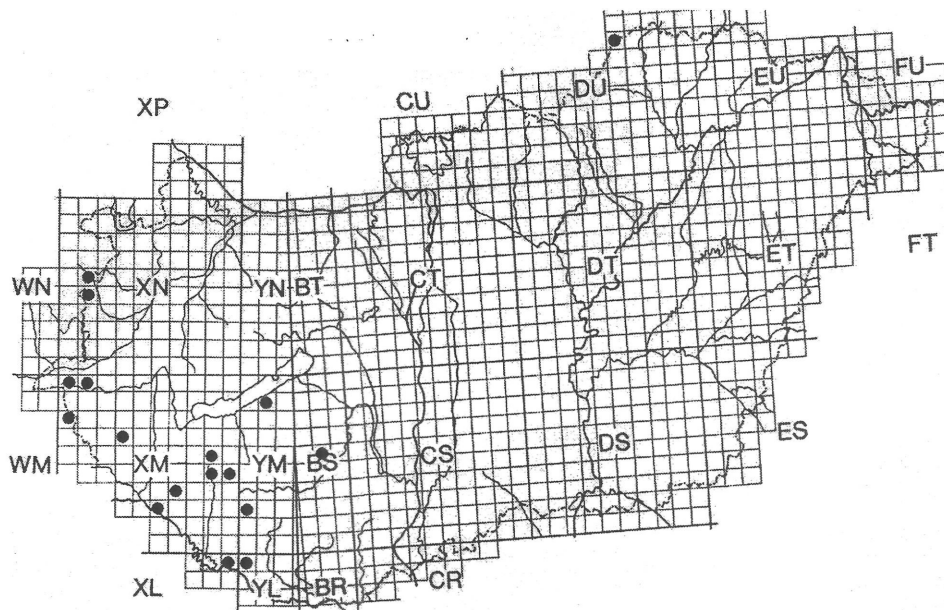
Ki kell emelnünk az *Anabolia brevipennis* Curt. előfordulását. Ezt a fajt közel két évtizede közölték Magyarországról (NÓGRÁDI 1984), s eddig inkább dél- és nyugat-dunántúli lelőhelyei váltak ismertté. Erdei lápok, kisebb lápos vízfolyások az élőhelyei, s így érhető, hogy elsősorban a térképen is ábrázolt pontokon (1. ábra) fordul elő.

Életmódja és rövid rajzása miatt viszonylag kevés adatunk van az *Oligostomis reticulata* L. és *Hagenella clathrata* Kol. fajokról – mindkettő nappali aktivitású – és ugyancsak szórványosan elterjedt egy másik nappali aktivitású faj (*Notidobia ciliaris* L.). Ugyancsak nappal kerülhetett a hálóbá a *Beraea pullata* Curt., ennek gyűjtési körülményeit még nem ismerjük. A felsoroltak közül egyik sem távozik messze tenyészhelyéről, így biztos, hogy a helyszínen fejlődtek, akár valamelyik nyáron kiszáradó kisebb vízszivárgásban.

Ezzel szemben csaknem biztos, hogy nem a helyszínen fejlődött a nagyon mozgékony, inkább dombvidéki forrásokban és kisebb vizekben fejlődő *Stenophylax permistus* McL., valamint a *Plectrocnemia conspersa* Curt.

Akár a helyszínen is fejlődhetett több *Hydropsyche*-faj, a *Limnephilus*-fajok egy része (*L. lunatus* Curt.). A *Glyptotaelius pellucidus* Retz., a *Grammotaulius nigropunctatus*

Retz. és a *Limnephilus*-fajok egyébként nagyon mozgékonyak, nyári nyugalmi állapotuk után petézőhelyet keresve akárhol előfordulhatnak. A *Ceraclea*-fajoknál pedig az elsodródás jelentős tényező, például a Balatonból vagy a Balaton déli oldala mentén kialakult "berkek"-ből kedvező széljárással messze elsodródhatnak, ami egyébként terjedési stratégiájukhoz hozzá is tartozik.

1. ábra. Az *Anobolia brevipennis* Curt. magyarországi elterjedése
Fig. 1. Distribution of *Anobolia brevipennis* Curt. in Hungary

Összefoglalás

A Látrányi Pusztai Természetvédelmi Területen 33 tegzes fajt mutattunk ki. Ezek között egyetlen olyan van, amelyet a ritkább hazai fajok között tartunk nyilván (*Anobolia brevipennis* Curt.); emellett több, bizonyos szempontból érdekes vagy újabban megritkult faj él még itt. Természetvédelmi szempontból vizsgálva néhány faj kisebb-nagyobb mértékben veszélyeztetett. A nem veszélyeztetett fajok aránya magas, ami jelzi, hogy tegzesek szemszögéből valójában kevésbé értékes területről van szó, amely viszont – az egy közvetlenül veszélyeztetett faj és a néhány helyhez kötött, viszonylag ritkább faj miatt – megőrzésre és védelemre mégis érdemes.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet fejezem ki dr. Ábrahám Leventének az általa gyűjtött tegzes anyag átadásáért. A munkát nagyrészt a KAC 027866-01/2001 számú pályázatának anyagi támogatásával végeztük.

Irodalom

- ÁBRAHÁM L. (szerk.) 2001: Somogy fauna katalógusa. - *Natura Somogyiensis* 2: 1-494.
- NÓGRÁDI S. 1984: Six caddisfly species new in the Hungarian fauna (Trichoptera). - *Folia entomologica hungarica* 45 (1): 159-165.
- NÓGRÁDI S., UHERKOVICH Á. 1994: The Trichoptera of Balaton and its catchment area. - *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 38 1993: 27-45.
- NÓGRÁDI S., UHERKOVICH Á. 1999: Protected and threatened caddisflies (Trichoptera) of Hungary. - *Proc. 9th Int. Symp. Trichoptera*: p. 291-297. Faculty of Science, University of Chiang Mai, Thailand
- NÓGRÁDI S., UHERKOVICH Á. 2001: Somogy megye tegzeseinek (Trichoptera) jegyzéke. Checklist of the Caddisflies (Trichoptera) of Somogy County, Hungary. - *Natura Somogyiensis* (Kaposvár) 1: 295-301.
- NÓGRÁDI S., UHERKOVICH Á. 2002: Magyarország tegzesei (Trichoptera). - *Dunántúli Dolgozatok Természettudományi Sorozat* (Pécs) 11: 1-386.
- NÓGRÁDI S., UJHELYI S., UHERKOVICH Á. 1985: Fundamental faunistic data on caddisflies (Trichoptera) of South Transdanubia, Hungary. - *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 29 (1984): 37-48.

On the caddisflies (Trichoptera) of Látrányi puszta
Nature Conservation Area, South Hungary

ÁKOS UHERKOVICH

This natural protection area covers over 2,23 square kilometres, south of the Lake Balaton. It lays between the coordinates 46°44'48" N and 46°43'30" N, 17°45'20" E and 17°45'50" E, respectively. It was founded in 1992. Here only one permanent water course runs with a water output of 0.2 m³/s, named "Tetves-patak", further some ephemeral water courses contain some water in winter and springtime.

The caddisflies of this area were not examined earlier, only two literature data were known.

During the recent collections, 277 adults belonging to 33 species were taken by hand, light traps and on light. The list of species and number of collected specimens are given. All specimens were taken in Látrányi Puszta Nature Conservation Area, thus the site of collections is not presented in the list. The specimens are housed in the Trichoptera collection of Natural History Department of Janus Pannonius Museum, Pécs, Hungary.

Most of those are common, widely distributed and not vulnerable. One of the caddisfly species, *Anabolia brevipennis* Curt. is actually endangered, while further 13 species are vulnerable to different degree. *A. brevipennis* distributed mostly in SW Hungary where it prefers moors situated in afforested regions (Fig. 1). Some species having diurnal activity breded on this area (*Oligstomis reticulata* L., *Hagenella clathrata* Kol., *Notidobia ciliaris* L., *Beraea pullata* Curt.) very probably. The limnephilids and leptocerids might develop out of the area examined and they were swept here by wind or come here by active flight.